

Míšení žánrů, stylů a diskurzů v internetové komunikaci

Informační a komunikační technologie se staly běžnou součástí našich životů. V on-line prostředí trávíme stále více času a přesouváme do něj stále větší podíl komunikace se svým okolím. Je proto přirozené, že internetová komunikace a její charakter jsou předmětem zájmu odborníků z různých oborů. Projevem tohoto zájmu v oblasti lingvistiky je monografie *Míšení žánrů, stylů a diskurzů v internetové komunikaci*, kterou vytvořil autorský kolektiv ve složení Jiří Homoláč, Petr Mareš, Jana Hoffmannová, Lucie Jílková, Jakub Kopecký a Kamila Mrázková a již v roce 2022 vydalo nakladatelství Academia v edici Lingvistika¹. Monografie je výsledkem několikaleté práce všech autorů: projekt zabývající se výzkumem internetové komunikace byl podpořen Grantovou agenturou ČR a jeho dílčí výstupy byly předběžně publikovány od roku 2019, jak ukazuje seznam dříve vydaných článků, který je k dispozici na konci knihy. Autorský tým složený z renomovaných českých lingvistů a doba, po kterou se intenzivně zabývali zvoleným tématem, tak dávají tušit, že se čtenáři dostane fundovaného, komplexního a čtenářsky přitažlivého zpracování dané problematiky.

Monografie se skládá ze sedmi statí, z nichž některé by mohly být samostatnou knihou. V úvodu je načrtnuta struktura celé monografie a je komentováno dosavadní bádání o prezentovaném tématu. Autor úvodu Petr Mareš poukazuje na výsledky nových zahraničních výzkumů a prakticky v úplnosti shrnuje badatelské výstupy domácí: zmiňuje práce S. Čmejkové a E. Jandové, jež v českém prostředí mezi prvními systematicky zkoumaly internetovou komunikaci, i práce novější, které ve výzkumu tématu pokračovaly.

První stat', na níž se podíleli všichni spoluautoři, souhrnně charakterizuje internetovou komunikaci. V obsahově-technické rovině popisuje fungování sociálních sítí,

z nichž byl čerpán materiál pro analýzu, a současně s vysvětlením některých jejich funkcí zavádí jejich pojmenování jako termíny, které budou dále v textu využívány (tak např. *zmínka*, *sdílení*, *lajkování*, *sledování*, *hashtag* apod.); rovněž vysvětluje, jakým způsobem jsou při komunikaci na daných sítích využívány neverbální prostředky (např. fotografie, emotikony apod.). Obsáhle je charakteristika jazykových prostředků užívaných pro komunikaci na sociálních sítích, jež je popisována jako heterogenní ve smyslu využívání prostředků typických buď pro psanou, nebo pro mluvenou komunikaci. Na bohatém materiálu jsou tak prezentovány projevy českého interdialektu a českých i moravských dialektů v oblasti hláskosloví a tvarosloví, syntaktické nepravidelnosti charakteristické pro mluvený jazyk i lexikální prostředky typické pro bazální každodenní komunikaci. Současně je dokumentován i výskyt jazykových prostředků příznačných pro situace stylově náročnější komunikace nebo prostředků hyperkorektního vyjadřování. V popisu těchto jevů autoři kapitoly nepřekročili známý a již dříve evidovaný inventář možných projevů mluvenosti a psanosti, které se v internetové komunikaci mísí. Zásadní přínosem kapitoly je ale bohatství a aktuálnost příkladového materiálu. Inovativní je pak pojednání o vícejazyčnosti a o variabilitě jejích projevů v komunikaci na sítích, které ukazuje na koexistenci cizojazyčných příspěvků, na míšení jazyků v rámci jednoho příspěvku i na kreativní využívání cizojazyčných prvků pro dosažení komického efektu. Podobně novátorská je pasáž o sebeprezentaci a navazování kontaktů s ostatními uživateli, která ukazuje mj. to, jakými jazykovými prostředky hodnotíme sami sebe a jakými své okolí. V závěru statí jsou shrnuty význačné rysy komunikace na sociálních sítích: jako významný a v dosavadních popisech nepřilíš často zmiňovaný jev se ukazuje generační podmíněnost způsobu komunikace, na niž autoři poukazují a již spatřují v tematickém vymezení, specifických jazykových prostředcích, ale také ve způsobu užívání multimodálních prostředků a v jejich původu.

Po vstupní obecně uchopené studii následují statí, v nichž se autoři zaměřují na virtuální komunikáty specifických typů. První z nich, jejímž autorem je Petr Mareš, je orientována na filmové recenze a kritiky. Kapitola se vyznačuje snahou o maximální přesnost: hned v jejím úvodu jsou přehledně uvedeny názvy filmů, jejichž recenze byly analyzovány, a zdroje recenzí. Vedle on-line recenzí rozebíral autor recenze i v tištěných zdrojích (v běžných denících typu „Mladá fronta. Dnes“ a také ve specializovaných časopisech). Autor sám sice upozorňuje, že dichotomie recenze tištěná versus internetová by byla zjednodušující a zavádějící, přesto připouští, že je možno vysledovat určité tendence výstavby textu v závislosti na médiu. Poukazuje na to, že internetovým recenzím dominuje hodnocení, a to často vystavěné na „jednoduchých opozicích (zábavný – nudný, příjemný – nepříjemný)“, zatímco recenze tištěné jsou většinou založeny na popisu a interpretaci filmu. S tím souvisí podle autora také opo-

¹ Jiří Homoláč, Petr Mareš, Jana Hoffmannová, Lucie Jílková, Jakub Kopecký, Kamila Mrázková, *Míšení žánrů, stylů a diskurzů v internetové komunikaci*. Vydání první. Edice Lingvistika. Praha: Academia, 2022. 375 s. ISBN 978-80-200-3319-2.

zice neformálního, subjektivně zabarveného vyjadřování na internetu a výraziva spíše neutrálního v tištěných zdrojích.

Další studie z pera Jany Hoffmannové je věnována on-line sportovním přenosům. Hned v úvodu autorka konstatuje, že danou oblast je poměrně obtížné jednoznačně žánrově vymezit, a poukazuje na fluidnost daného typu komunikace, která vykazuje rysy komentáře, reportáže i zprávy. Odkazuje na anglické pojmenování žánru *minute-by-minute match report* nebo *live text commentary* aj. Podobně autorka uvažuje o funkci takových komunikátů, jejichž cílem je na jedné straně informovat, na straně druhé bavit. Velký prostor je v této kapitole vyhrazen slovní zásobě a lexikálním prostředkům, které jsou charakteristické pro sportovní komentáře. Užitému lexiku je věnována pozornost také v kapitole o pragmatické stylistice. Podnětná je analýza příspěvků fanoušků na sportovních diskusních fórech, které jsou z pohledu nakládání s jazykovými prostředky atraktivním lingvistickým materiálem. Zajímavý je také pokus o vymezení fanouškovských typů na základě jejich způsobu komunikace a sebezprezentace, stejně jako postřehy o vztahu sportu a politiky.

Následující dvě stati jsou věnovány komunikaci na Twitteru, konkrétně twitterovým profilům českých státních institucí. Kamila Mrázková a Jiří Homoláč ukazují na příkladu několika vybraných profilů, jak státní správa využívá nové prostředky ke komunikaci s občany, a popisují, jaké cíle může plnit takový komunikační modus a jaké postupy a prostředky slouží k dosažení těchto cílů. Sebraný materiál opět ukazuje prolínání jazykových prostředků typických pro psaný a mluvený projev, stejně jako míšení žánrů a stylů. Kamila Mrázková se pak také věnuje dodržování zdvořilostních norem na českém Twitteru. Po úvodu shrnujícím výsledky dosavadních výzkumů dané problematiky především v cizojazyčném prostředí se zabývá typicky českým jevem, a to tykáním a vykáním, na které navazuje pojednáním o oslovení.

Závěrečná studie Jakuba Kopeckého rozebírá vlogy o veřejném dění a působení youtuberů. Na příkladu tří youtuberů (Karel Kovář / Kovy, Lukáš Fritscher / Lukefry a Roman Všanský / Velkej Kápo) pak ukazuje typické verbální i neverbální prostředky utvářející charakter takových komunikátů.

Všechny uvedené stati mají víceméně pravidelnou strukturu. Čtenář je do jednotlivých témat uváděn pasážemi, v nichž autoři shrnují výsledky dosavadních výzkumů k danému tématu, vykládají teoretická východiska svého bádání a zavádějí, příp. vykládají potřebné termíny. Kromě toho jsou všechny studie vybaveny kapitolou o zdrojích jazykového materiálu, o způsobu jeho sběru či výběru a o metodologii zpracování. Takto průkazný přístup ke zdrojům dodává prezentovaným výsledkům váhu a současně může být inspirací pro další badatele: jak s materiálem pracovat, co už bylo v českém prostředí vytěženo a kde lze naopak spatřovat výzvu a příležitost k dalšímu výzkumu. Monografie může být zajímavým „počtením“ (zde si půjčuji termín, který v práci zmiňuje Jana Hoffmannová v souvislosti se sportovními komentáři)

i pro čtenáře, kteří se nepohybují v akademické sféře a lingvistickém výzkumu. Ve virtuálním prostředí si i laik všímá specifických rysů komunikace, která se tam odehrává, a při čtení monografie si tak může některé své postřehy potvrdit nebo zasadit do širších souvislostí. I pro nelingvistu je totiž monografie přitažlivá díky množství autentického materiálu, který je v ní prezentován. Právě shromážděné ukázky mohou být v budoucnu cenným svědectvím nejen o tom, jak se komunikovalo z hlediska jazykových prostředků, ale také o čem (např. v době covidu-19). Atraktivita ukázek je umocněna také tím, že se nejedná pouze o textové úseky, ale v duchu multimodalit, o které se autoři v publikaci zmiňují, také o obrazové vyjádření, pokud bylo součástí analyzovaných komunikátů.

Jestliže jsem na začátku recenze zmínila, že lze z různých indicií usuzovat na kvalitu publikace ještě před jejím přečtením, po prostudování monografie tuto skutečnost mohu jenom potvrdit. Doporučit ji lze jak odbornému publiku jako výstup z výzkumu a současně jako inspiraci a zdroj východisek k dalšímu bádání, tak čtenářům bez odborných ambicí, které zajímá virtuální komunikace a kteří si chtějí v tomto oboru rozšířit obzory.